

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 29 december 2023

Mål nr

B 763-23

ANSÖKANDE STAT

Socialistiska republiken Vietnam

PERSON SOM FRAMSTÄLLNINGEN AVSER

VTN

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CB

SAKEN

Prövning enligt 18 § lagen (1957:668) om utlämning för brott

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Högsta domstolen förklarar

- att det enligt 9 § utlämningslagen finns hinder mot utlämning av VTN för lagföring av den påstådda gärningen den 3 juni 2002,

- att det enligt 10 § utlämningslagen finns hinder mot utlämning av VTN för lagföring av de påstådda gärningarna den 2 januari 2005, och
- att en utlämning av VTN är oförenlig med artikel 2 i Europakonventionen.

CB ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt VTN med 37 020 kr. Av beloppet avser 27 675 kr arbete, 1 941 kr utlägg och 7 404 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

UTLÄMNINGSFRAMSTÄLLNINGEN M.M.

Framställningen

Socialistiska republiken Vietnam har begärt att VTN ska utlämnas dit för lagföring.

Riksåklagarens inställning

Riksåklagaren anser att det finns hinder mot utlämning enligt 10 § utlämningslagen, eftersom samtliga gärningar som omfattas av Vietnams framställning är preskriberade.

VTNs inställning m.m.

VTN har motsatt sig utlämning. Han menar att det finns hinder mot utlämning enligt 6 och 10 §§ utlämningslagen samt att en utlämning skulle vara oförenlig med artiklarna 2, 3 och 6 i Europakonventionen.

VTN har i utlämningsärendet varit frihetsberövad från och med den 13 september till och med den 25 november 2021.

SKÄL

Den påstådda brottsligheten och de åberopade besluten

1. Utlämningsframställningen omfattar tre brottsmisstankar. VTN är misstänkt för mord den 3 juni 2002 i staden Hai Phong. Han ska i samband med ett slagsmål ha knivhuggit en man i bröstet och i magen. Mannen avled av skadorna. Vidare är VTN misstänkt för olagligt innehav och användning av militärt vapen samt för att avsiktligt ha skadat en annan person. De brotten ska ha ägt rum den 2 januari 2005, också i Hai Phong. Misstankarna avser att VTN innehaft en pistol och att han skjutit en man i handen.
2. Vietnam har åberopat artiklarna 93, 104 och 230 i 1999 års strafflag samt artiklarna 123, 134 och 304 i 2015 års strafflag, ändrad och kompletterad 2017.
3. Till stöd för framställningen har Vietnam åberopat två beslut som i den svenska översättningen har fått beteckningen arresteringsbeslut. Det första beslutet meddelades den 9 juli 2002 av en avdelningschef för kriminalpolisen i Hai Phong och avser misstanken om mord. Det andra beslutet meddelades den 5 april 2005 av vice polischefen vid polisens brottsutredningsenhet i samma stad och avser de övriga brottsmisstankarna.

Kravet på dubbel straffbarhet enligt 1, 4 och 10 §§ utlämningslagen

Den rättsliga innebörden av regleringen

4. Enligt 4 § första stycket utlämningslagen får utlämning beviljas endast om den gärning som ligger till grund för utlämningsframställningen motsvarar brott för vilket det enligt svensk lag är föreskrivet fängelse i ett år eller mer.

5. Bestämmelsen ger – tillsammans med 1 § som uppställer ett krav på att den som eftersöks är misstänkt, tilltalad eller dömd för en gärning som är straffbelagd i den stat som begär utlämning – uttryck för kravet på dubbel straffbarhet. Även bestämmelsen i 10 § andra stycket, om att utlämning inte får beviljas om brottet skulle vara preskriberat enligt svensk rätt, utgör en del av kravet på dubbel straffbarhet. (Se t.ex. NJA 2019 s. 611 p. 23 och 24, NJA 2021 s. 1109 p. 43 och 44, ”Utlämning och dubbel straffbarhet I” NJA 2022 s. 1045 p. 8 och 9 samt ”Utlämning och dubbel straffbarhet II” NJA 2023 s. 675 p. 10 och 11.)
6. Ett beslut om utlämning, liksom ett beslut om överlämnande från Sverige enligt lagarna om en nordisk (2011:1165) respektive en europeisk (2003:1156) arresteringsorder, innebär inte att den som eftersöks fälls till ansvar för brott och inte heller att han eller hon döms till något straff. Detta är något som den begärande staten förfogar över. Ett beslut om att utlämna eller överlämna en person till en annan stat för – som i det nu aktuella fallet – lagföring innebär endast att Sverige godtar och därmed lämnar sitt biträde till att den andra staten, i enlighet med sin lagstiftning, får möjlighet att pröva om personen ska fällas till ansvar och ådömas ett straff för de brott som begäran om utlämning avser. Förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning så som det uttrycks i 5 § brottsbalkens promulgationslag och artikel 7.1 i Europakonventionen är därför inte tillämpligt. (Jfr NJA 2007 s. 168.)
7. Högsta domstolen har uttalat att syftet med ett krav på dubbel straffbarhet, som alltså bestämmelsen om preskription utgör en del av, är att säkerställa att den utländska kriminaliseringen och den lagföring eller straffverkställighet som framställningen avser allmänt sett kan ses som godtagbar från svensk synpunkt. Mot denna bakgrund har Högsta domstolen förklarat att prövningen bör ta sin utgångspunkt i hur den svenska lagstiftningen

ser ut vid den tidpunkt som domstolen beslutar om yttrande till regeringen och det gäller såväl frågan om gärningen motsvarar brott enligt svensk lag som frågan om brottet skulle vara preskriberat enligt svensk rätt. (Se ”Utlämning och dubbel straffbarhet I” p. 16–18.)

8. Av dessa uttalanden följer alltså att det avgörande för om utlämning kan ske är hur den svenska lagstiftningen ser ut vid just den tidpunkt som Högsta domstolen fattar sitt beslut om yttrande till regeringen. Vad som då ska prövas är om den gärning som utlämningen avser motsvarar brott enligt svensk lag och om ett sådant brott skulle vara preskriberat enligt aktuella preskriptionsbestämmelser.

9. Det innebär att det vid prövningen saknar betydelse om gärningen inte motsvarade ett brott enligt svensk lag vid den tidpunkt när den påstås ha begåtts i den begärande staten. Övergångsbestämmelsen i 5 § i brottsbalkens promulgationslag ska alltså inte tillämpas. På motsvarande sätt ska vid bedömningen av om preskription skulle ha inträtt enligt svensk rätt, prövningen göras endast mot den eller de preskriptionsbestämmelser som vid beslutstidpunkten är tillämpliga på ett sådant brott som gärningen motsvarar enligt svensk rätt. Det blir således inte aktuellt att vid prövningen av preskriptionsfrågan tillämpa övergångsbestämmelserna till regleringen i 35 kap. brottsbalken.

Prövningen av dubbel straffbarhet i detta fall

10. VTN är i Vietnam misstänkt för mord, begånget den 3 juni 2002. Därutöver är han misstänkt för att den 2 januari 2005 dels olagligen ha innehaft och använt ett militärt vapen, dels avsiktligt ha skadat en annan person. VTN uppehåller sig i Sverige. Kraven i 1 § utlämningslagen är därmed uppfyllda.

11. De gärningar som omfattas av utlämningsframställningen motsvarar enligt svensk lagstiftning brotten dråp (3 kap. 2 § brottsbalken), åtminstone grov misshandel (3 kap. 6 § brottsbalken) och grovt vapenbrott (9 kap. 1 a § vapenlagen, 1996:67). Samtliga brott har en straffskala som överstiger ett års fängelse. Det finns alltså inte hinder mot utlämning enligt 4 § utlämningslagen.

12. När det gäller frågan om dessa brott skulle vara preskriberade enligt svensk rätt kan det konstateras att de vietnamesiska arresteringsbesluten har fattats i VTNs utemått. De har således inte någon preskriptionsavbrytande verkan. Utlämningsframställningen innehåller inte heller i övrigt någon uppgift om att de vietnamesiska myndigheterna skulle ha vidtagit någon åtgärd som enligt svensk lag skulle ha medfört preskriptionsavbrott (jfr NJA 2016 s. 1001).

13. Det strängaste straffet för dråp är tio års fängelse. I normalfallet preskriberas ett brott med en sådan straffskala 15 år efter att det begicks (se 35 kap. 1 § första stycket 4 och 4 § brottsbalken). Av 35 kap. 2 § första stycket 1 och andra stycket framgår emellertid att brottet dråp preskriberas 15 år efter att det begicks endast om den som utförde brottet vid tidpunkten för gärningen inte hade fyllt 18 år. Om den som begick brottet hade fyllt 18 år vid tidpunkten för gärningen är alltså brottet inte föremål för preskription.

14. Den gärning som motsvarar dråp i svensk lag ska ha ägt rum den 3 juni 2002. VTN var vid den tidpunkten 20 år. Ett sådant brott skulle inte vara preskriberat enligt 35 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken i nu gällande lydelse (se p. 8, 9 och 13). Det finns således inte hinder mot utlämning enligt 10 § vad avser den gärning som enligt svensk rätt motsvaras av brottet dråp.

15. Det strängaste straffet för grovt vapenbrott är fem års fängelse och för grov misshandel sex års fängelse. Sådana brott preskriberas tio år efter att de begicks. (Se 35 kap. 1 § första stycket 3 och 4 § brottsbalken.)

16. Enligt utlämningsframställningen har VTN den 2 januari 2005 begått gärningar som enligt svensk rätt motsvarar grovt vapenbrott och åtminstone grov misshandel. Med hänsyn till att det inte har vidtagits några preskriptionsavbrytande åtgärder skulle åtalspreskription ha inträtt enligt svensk rätt den 2 januari 2015. Hinder mot utlämning föreligger därför enligt 10 § utlämningslagen vad avser de gärningar som enligt svensk lag motsvaras av grovt vapenbrott och grov misshandel. Preskription skulle ha inträtt även om misshandelsbrottet är att bedöma som synnerligen grovt.

Förbudet enligt 6 § utlämningslagen mot utlämning för politiska brott

17. Enligt 6 § utlämningslagen får utlämning inte beviljas för ett politiskt brott. Begreppet politiskt brott avser främst sådana brott som riktar sig mot staten eller samhällsordningen, exempelvis uppror och spioneri. Frågan om det påstådda brottet är politiskt ska bedömas utifrån vad som framgår av utlämningsframställningen och de handlingar som bifogats denna.

18. VTN har uppgett att det föreligger hinder mot utlämning på grund av att han har visat missnöje med de vietnamesiska myndigheterna, bl.a. genom att han har uttryckt att man inte får säga vad man tycker och att sjukvården är orättvis.

19. Den brottslighet som VTN är misstänkt för är inte av politisk karaktär och de uppgifter han har lämnat ger inte heller skäl att anta att utlämningsframställningen avser politiska brott. Det föreligger därför inte hinder mot utlämning enligt 6 §.

Förbudet enligt 7 § utlänningslagen mot utlämning vid risk för förföljelse

20. Utlämning får inte ske av den som på grund av sin härstamning, tillhörighet till viss samhällsgrupp, religiösa eller politiska uppfattning eller annars på grund av politiska förhållanden i den stat som begär utlämning löper risk för att utsättas för förföljelse som riktar sig mot hans eller hennes liv eller frihet eller annars är av svår beskaffenhet (7 § utlänningslagen). Bestämmelsens avfattning överensstämmer i stort sett med flyktingdefinitionerna i 1954 års utlänningslag och 4 kap. 1 § i nu gällande utlänningslag (2005:716). Någon fullständig överensstämmelse mellan 7 § utlänningslagen och rätten att stanna i landet enligt utlänningsrätten finns emellertid inte (jfr bl.a. NJA 2017 s. 975 p. 10–14).

21. För att 7 § ska hindra utlämning fordras att det finns underlag för att konstatera att det finns en konkret risk för förföljelse. Vid politisk förföljelse ska risken grundas på den berörda personens politiska uppfattning eller åtminstone på att den stat som begär utlämning antar att han eller hon har en viss politisk uppfattning. Det är alltså inte tillräckligt att förhållandena i landet i allmänhet är politiskt besvärliga och att det förekommer förföljelse av politiska motståndare. Vid en tillämpning av 7 § finns det inte något utrymme att göra en avvägning mot den anmodande statens intresse av lagföring eller straffverkställighet.

22. Av utredningen framgår att de som i Vietnam betraktas som regimkritiker är systematiskt och särskilt utsatta för godtyckliga frihetsberövanden. Det finns exempel på att personer har dömts till flera års fängelse efter att ha kritiserat regeringen via sociala medier. (Se Utrikesdepartementets rapport VIETNAM – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2021, jfr även Amnesty Internationals rapport

från 2022/2023 samt Human Rights Watch World Report 2023 och Submission to the Universal Periodic Review of Vietnam, October 2023.)

23. De uppgifter VTN har lämnat om att han uttryckt missnöje med de vietnamesiska myndigheterna är knapphändiga och kan inte anses medföra en konkret risk för förföljelse. Det föreligger därför inte hinder mot utlämning enligt 7 §.

Kravet enligt 9 § utlämningslagen på att det föreligger ett häktningsbeslut och viss bevisning

24. En utlämning för lagföring förutsätter att framställningen grundas på ett häktningsbeslut som meddelats av en behörig myndighet i den anmodande staten. När – som i detta fall – Sverige och den anmodande staten inte har ingått en sådan överenskommelse som avses i 9 § tredje stycket utlämningslagen krävs vidare, enligt paragrafens andra stycke, att det finns sannolika skäl att personen har begått den aktuella gärningen. Lagstiftaren har alltså uppställt samma krav på bevisningen som normalt gäller för häktning enligt svensk rätt. Ett beslut som enbart innebär att personen är efterlyst och att han eller hon ska gripas utgör inte ett häktningsbeslut (se bl.a. NJA 2009 s. 531 och Högsta domstolens beslut den 10 januari 2019 i mål nr Ö 3351-18 p. 14).

25. Vietnam har när det gäller misstanken om den gärning som enligt svensk rätt motsvarar dråp åberopat ett arresteringsbeslut där det i den svenska översättningen anges att avdelningschefen för kriminalpolisen har beslutat att häkta VTN. På uttrycklig fråga har Vietnam förklarat att beslutet har meddelats med stöd av artikel 136 i den vietnamesiska straffprocesslagen från 1988. I den artikeln, som i den svenska översättningen har rubriken ”Söks åtalad”, anges att en efterlysning tydligt ska ange sådana uppgifter som kan identifiera personen samt att beslutet om efterlysning ska meddelas i

massmedia så att alla kan upptäcka och gripa den eftersökte. Det är inte möjligt att på detta underlag bedöma om det är fråga om ett häktningsbeslut eller endast ett beslut om efterlysning.

26. Vietnam har vidare på en uttrycklig fråga angett att en av Åklagarmyndighetens uppgifter är att godkänna eller inte godkänna beslut och förlägganden av utredningsmyndigheten. Det finns emellertid inga uppgifter om att Åklagarmyndigheten har godkänt det återopade arresteringsbeslutet.

27. Högsta domstolen konstaterar att det underlag som Vietnam har presenterat är så bristfälligt att det inte med tillräcklig grad av säkerhet går att bedöma om beslutet motsvarar ett häktningsbeslut som har meddelats av en behörig myndighet. Det föreligger därför hinder mot utlämning enligt 9 § av VTN för lagföring av den påstådda gärningen den 3 juni 2002.

Artikel 2 i Europakonventionen om rätten till liv

28. Av Europadomstolens praxis framgår att en utlämning är oförenlig med artikel 2 om rätten till liv, om den person som begärs utlämnad löper en verklig risk att bli föremål för dödsstraff i den stat som han eller hon begärs utlämnad till. En försäkran från den stat som begär utlämning om att den eftersökte inte kommer att avrättas kan i ett visst fall bidra till bedömningen att en utlämning är förenlig med Europakonventionen. För att en försäkran ska kunna tillmätas en sådan betydelse att en utlämning, som annars skulle stå i strid med rätten till liv, ändå kan ske måste det emellertid krävas att det finns goda skäl att förlita sig på den försäkran som lämnats (se t.ex. NJA 2019 s. 611 p. 50 och 56).

29. Dödsstraff ingår i straffskalan för den påstådda gärningen den 3 juni 2002 och av utredningen framgår att dödsstraff både utdöms och verkställs i en betydande omfattning i Vietnam. Mot denna bakgrund blir slutsatsen att VTN löper en verklig risk att bli föremål för dödsstraff.

30. Av utredningen framgår att Vietnams president kan, om den dömde ansöker om nåd, besluta att dödsstraffet ska omvandlas. Utrikesministeriet i Vietnam har i en skrivelse angett att om VTN döms till döden kommer dödsstraffet inte att verkställas om han efter rättegången lämnar in en ansökan om nåd till Vietnams president.

31. Med hänsyn till vad som är känt om Vietnams rättssystem, inte minst att rättsväsendet inte är oberoende utan står under kommunistpartiets inflytande, kan det ifrågasättas om det finns möjlighet att förlita sig på en försäkran från Vietnam om att dödsstraffet inte kommer att verkställas även om VTN skulle ges möjlighet att ansöka om nåd. Det bör noteras att försäkran inte har lämnats av presidenten, som är den som ensam beslutar om ett dödsstraff ska verkställas eller inte. Vidare är de praktiska möjligheterna att kontrollera att en försäkran från Vietnam efterlevs mycket begränsade. Vietnam har t.ex. inte accepterat ordningen för en oberoende granskning enligt artikel 20 i FN:s tortyrkonvention och har inte heller ratificerat det fakultativa protokollet av den 18 december 2002 om sådan granskning.

32. Mot denna bakgrund kan den försäkran som Vietnam har lämnat inte ges någon avgörande betydelse vid bedömningen av om det skulle stå i strid med Europakonventionen att utlämna VTN. En utlämning av honom till Vietnam skulle således vara oförenlig med artikel 2 i Europakonventionen.

Sammanfattande slutsats

33. Det finns hinder mot utlämning av VTN för lagföring enligt 9 § utlämningslagen (den påstådda gärningen den 3 juni 2002) och 10 § utlämningslagen (de påstådda gärningarna den 2 januari 2005). Därutöver skulle en utlämning för lagföring avseende den påstådda gärningen den 3 juni 2002 vara oförenlig med artikel 2 i Europakonventionen. Mot denna bakgrund saknas det skäl för Högsta domstolen att uttala sig om huruvida en utlämning skulle vara oförenlig med även andra artiklar i Europakonventionen eller med Barnkonventionen.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Stefan Johansson (referent), Petter Asp, Stefan Reimer och Christine Lager
Föredragande har varit justitiesekreteraren Sandra Lundgren